

զանք չի կրնար յառաջ տանիլ ծրագրուած աշխատութիւնը մինչև 1922-ին, երբ Ս. Երուսաղէմ վերագտնալով գեղեցիկ նւապատակի մը հետապնդման իր ծանրածանր աշխատանքներուն վրայ կը բարգէ այս գործին համար անհրաժեշտ հոգն ալ, օգտուելով մեր Ս. Յակոբեանց Մատենադարանի ճոխութենէն, որուն մէջ գտնուող աւելի քան տասնեակ մը «Գիրք Հարցմանցները մատենագրական և բանասիրական նոր երեոյթներու առջև կը դնեն զինք. և ինք՝ անոնցմէ նախընտրելով 1155, 1546, և 827 թիւերը՝ հետազոտութեան առարկայ կ'ընէ զանոնք:

Հ. Գ. ի տպագրութեան և ներկայիս օգտագործուած ձեռագիրներուն շուրջ 40-50 երեսներու մէջ տրուած են կարեւոր ծանօթութիւններ: Տաթևացւոյն «Ընդդէմ Տաճկաց»-ը ԺՂ զլսակարգութիւններով կը գրուէ 50-186 էջերը բաղդապատական տարբերակներով, որ մանրագիր ղեակդուած են իւրաքանչիւր երեսի ներքև:

«Ընդդէմ Տաճկաց» գործը առանց մանրամասնութիւններ նկատի առնելու, «արժէքաւոր աշխատութիւն մըն է, արժէքաւոր ամէն կերպով» (էջ 3):

«Յառաջարան» էն, Ընդդէմ Տաճկաց գրուածքին բնագիրէն յետոյ կայ «Յաւելուած» մը, որ կը բաղկանայ Տաթևացիէն յառաջ իսլամի մասին հայերէն գրուածներու քննական հաւաքածոյէ մը. այս բաժնին մէջ լայն տեղ կը գրաւեն զէմ առ զէմ գրուած «Ի Բաշուռնէ» Բաղաձուռն և Մխիթար Անեցիէն մէջ բերուած էջերը որ, ինչպէս կը հաստատէ Ս. ը իր աշխարհի շահեկան ներածութիւնին մէջ, կրճատուածներով և փոփոխումներով ընդօրինակութիւնն են առաջինին:

Հետաքրքիր ենք իմանալու թէ ինչո՞ւ բան մը չէ ըսուած Տաթևացիէն յետոյ իսլամի մասին հայերէն գրուածներու շուրջ: Բաց աստի կը փափաքէինք տեսնել նաև իսլամի մասին Սրբ. բանասէրին կողմէ խոստացուած (էջ 13) ուսումնասիրութիւնը:

(*) Որոշ կերպով չի գիտցուիր թէ Բաբուս յատուկ անուն մըն է՝ թէ Բաբուսի մէկ փոխանակը, որ հայերէնի մէջ կորսնցուցած է ր տառը և եղած է Բաբուսի:

«Քաշունի կը նշանակէ ասորերէն այրուրէնով արարելէն գրուած, հայերէն տառերով թիւրբերէն գրուածներու պէս» (անդ, էջ 192):

Իսլամը Հայ Մատենագրութեան միջ հաւուստ է՝ հարուստ նաև քննող միաբէ մը բխող թանկագին ծանօթութիւններով, որոնցմէ մաս մը ղեակդուած են լուսաբանութեան կարօտ էջերուն ներքև. իսկ կարեւոր բաժին մըն ալ օտար բառերու, այբուբենական կարգով տեղ կը գրաւեն 223-238 երեսներու մէջ: Վերջին էջին կցուած են չորս յաջող լուսատիպ տախտակներ, երուսաղէմի մեր 1155 և 1546 թիւ ձեռագիրներէն առնուած:

Իր տեսակին մէջ եղակի այս ուսումնասիրութիւնը, այժմ իսկ մեծաւ մասամբ կրնայ վահան մը լինել այլազգիներու հետ վիճարանողներուն ձեռք: Ան հայ ժողովուրդի հոգեբանութեան վրայ ճառագայթ մը կ'արձակէ և հայագիտութեան համար ալ հետաքրքրական ու թելադրական նիւթ մըն է միանգամայն: Մենք չնորհուրելով Սրբ. Հրատարակիչը, հրապարակաւ կը յայտնենք մեր հիացումը իր հմտութեան և ժամանակի անտեսութեան համար, որոնց չնորհիւ ինք այսուհետեւ ալ՝ իր վարչական բաղձադրաղ ժամերէն վայրկեաններու խնայողութեամբ՝ վստահ ենք թէ նոր գանձեր պիտի կարենայ նուիրել Հայ մամուլին:

ԶԳՕՆ ՎՐԴ. ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԳԻՉ ՄԷՆ ԵՐԵՒԱՆ. Վահրամ Սոփեան, 1931, Նիւ Երկ. Երես 60. զին մէկ զոլար:

Հաստ և գեղեցիկ ընտիր թղթի վրայ չքեղ հատոր մը քառասուն և ինն քերթուածներու: Մեր ուշադրութիւնը առջի առթիւ գրաւողը եղաւ կողքին Քիչ մը Երկինք խորհրդանշաւոր, ի մասնաւորի անոր մէջի մարդը իր զէպի ամպերը երկարած ձեռքին . . . չորս մատներով: Ուշադրաւ պարագայ մըն է, դարձեալ, սա կէտը որ, ոչ մէկ ծանօթութիւն տրուած է քերթուածներու գրութեան ժամանակի եայլնի մասին:

Քերթողը՝ որ գեղջկական կենցաղի և առաւելապէս իր ներաշխարհի ապրումներուն ու ներշնչումներուն մէջ ի յայտ կը բերէ քնարերգական բանաստեղծի մը անժըխտելի յատկութիւնը, սոյն հատորին մէջ ունի ընդհանրապէս գեղեցիկ կտորներ: Ոտքերնիս չենք ուզեր մասնաւորել — զայն կը թողունք բանիմաց ընթերցողներու —

այն միակ պատճառով՝ որ քննադատը անկաշառութեան և անաշառութեան գիրքին մէջ իսկ կրնայ տարուիլ իր նախասիրութենէն: Բայ աստի, անհամեմատ տարբերութիւններ կան ճաշակի. այնպէս որ երբ մենք գեղեցիկ կը գտնենք Կալի գիշեր, Արեւմար, Որսը, և 36-37 էջի քառեկածեւ տաղերն ու Ծեւ, Զիւնի գիշեր, Երբեւնի, Ողորդոյրիւն մը, Պատարագ քերթուածները, և տարտամ՝ Հրաշքը, ուրիշներ կրնան մեզի կարծեկից կամ տարակարծիք ըլլալ:

Սակայն եթէ կայ մարդ մը յորում կը վերնան ճաշակի տարբերութիւնները՝ ներգաշնակութեան կանոններուն պարտադիր ըլլալուն հետեանքով՝ ան ալ լեզուական եւ մանաւանդ տաղաչափական կանոններուն կիրարկումն է. հոս է որ կ'ուզենք քիչ մը ծանրանալ:

7բ-ի (*) սիրս ծովափի. . . խօսքին մէջ կարելի և ներկի չէ սիրսը իբր մէկ վանկաւոր կարգաւ, ինչ որ կ'ըլլայ սիրց, քանի որ յաջորդ բառի սկզնատառը բաղաձայն է՝ ծ. մինչդեռ 7դ-ի մէջ շատ լուրջրուած է ձայնաւորով սկսող բառի մ'առջև՝ սիրս արքննա՛յ: (= Սիրա սարթննա՛յ):

13 IIIբ³-ի և 4²-ի մէջ սիրս անհրաժեշտ մըն և... անկն իրիկուն երք որ մընե տողերուն դաշն գնացքը պահելու համար իրիկուն բառը պէտք է իրիկուն ընել՝ երկու վանկ:

17 Ճա-ի վրայն (քանի որ չէ սղուած, այլ իբր երկու վանկաւոր բառ առնուած է), պէտք էր գրել վրայ, ինչպէս որ հոն կայ զըրաս, վըրաս, վըրայես: Գրուելիք ըթի մասին այս անփութութիւնը այլ տեղեր ալ կան (18 IIա, 52, և այլն):

24² - հիմա անկնուտեմ, երկու այբ քով քովի տեղի կուտան յօրանջքի (hiatus):

28 - վերջարդա ու վերջարդա շրտրեան մեք, ծերուկ մը ու իր սայլը ու զոյգ մը գովիչ (խիստ գէշ). կարելի էր գրել՝ այսպէս. ծերուկ մը խոնք, իր սայլն ու զոյգ մը գովիչ:

35 4²-ի օրե ի օր՝ տգեղ և սխալ. նախընտրելի՝ օր ըստ օրե:

Թէև այժմ գործածական, բայց սխալ է գիշեր, մահ, և այլն բառերու սեռականը

(*) Թուանշանները կը ցուցնեն երեսը, զրերը՝ տունները, իսկ փոքր թուանշանները՝ տողերը:

գրել գիշերուայ, մահուայ (8¹¹, 20¹³)՝ փոխանակ գիշերումն, մահումնի:

20-ի մէջ կ'ըստաւոր, 40-ի մէջ՝ կըստաւոր, ո՞րն է ճիշդը. և ոչ մէկը. պէտք է գրել կը ստաւոր, կը ստաւոր, որ թէ՛ հայերէնի պահանջքն է և թէ՛ հեղինակին ալ ճիշդ ուղած վանկերու թուով. կը կարգացուի՝ կըստաւոր:

41, 51, 53- Շատերու հակառակ մենք կը խորհնք որ պէտք չկայ կըղպկ, քրիւրալի, շըրջի գրել, քանի որ այսպէս կարգաւ կարելի չէ արդէն. ընդհակառակը, կը թորնկին (53)ը որ կարգացուած ատեն մեր տկանջին կըր թորնկին կը հնչէ՝ քառտոնեայ ըլլալը ցուցնելու համար պէտք էր կը թորնկին գրել. իսկ աւելի լաւ կ'ըլլայ եթէ այսպիսի բառեր իբր շորս վանկ չգործածուին: Ի՞նչպիսի եղանակական մակըայը երկու տեղ սխալ պարոյկով գրուած է՝ ինչպէս (37, 51):

Այլ և այլ մանր գիտողութիւններու մէջէն՝ զորս կը յապուենք սիւնակին անձկութեան պատճառով՝ կ'ուզենք վեր առնել հատ մը: Գրութեան մը վերնագիրը պէտք է այդ գրութեան յատկանշական ըլլայ: 32 էջին վրայ քերթուածի մը վերնագիր գրուած է Աշուն: Սակայն ուշադիր ընթերցող մը պիտի գիտէ որ խնդիրը այդ եղանակին վրայ չէ. հոն գաղափար մը՝ թերեւ Բուն մանը՝ կը նկարագրուի և այդ գաղափարը թանձրացելալ և հասկնալի ընծայելու համար քերթուածին սկիզբը քանի մը տողերու մէջ կը նկարագրուի աշնան մէջ բնութեան ունեցած անհրապոյր երեւոյթը. որով պէտք էր նպատակին յարմար խորագիր մը գնել և ոչ թէ այդ նպատակին և կամ գաղափարին հասկացողութեան նպատակու համար մէջերուած պատկերի մը բառը:

Մեր անվերապահ գիտողութիւններն ընելէ ևտք՝ ատոնց պէտք է յարակցենք պատշաճ գնահատանքը, որուն արժանի է այս չքեղ հատորը՝ ներշնչարանը քնարերգակ և բարախուն սրտի տէր բանաստեղծի մը:

Մենք հաճոյքով կարգացինք դայն և հաճոյք կը զգանք դայն յանձնարարելով գրականութիւնէ վայելք զգացող ընթերցողներու:

ՇԱԽԱՐԾ ՎՐԴ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ